

Fri og lige adgang til viden – også for præster i Nordjylland

*Af Minna Giesel, informationsspecialist
og leder af Det Teologiske Fakultetsbibliotek*

Love your library

Ånden bag det danske biblioteksvæsen og lånesamarbejdet mellem danske biblioteker er et fantastisk, demokratisk koncept og ganske unikt. Et lignende setup finder vi ikke i mange andre lande, selv i den mest civiliserede del af verden. Du kan som sognepræst i Nordjylland let og enkelt bestille alt fra bibelkommentarer og snæver speciallitteratur til tegneserier og kogebøger hjem til afhentning på dit lokale folkebibliotek. Det gælder fysiske bøger fra både ind- og udland, og bestillingsprocessen og logistikken er som regel ukompliceret.

Digitaliseringen af litteraturen og bøgerne har også fundet vej til bibliotekerne. Sådan skal det være, for fordelene er mange. For universitetsbibliotekernes vedkommende købes der primært, ja næsten udelukkende, e-bøger og e-tidsskrifter, såfremt de findes i en digital version, der kan anskaffes med udlånsrettigheder.

Det er på mange måder smart, for det digitale læsestof kan tilgås let og hurtigt uden besvær med bestilling og afhentning, og de studerende kan til enhver tid og på ethvert sted få adgang til den rele-

vante faglitteratur uden at stå i reservations kø på biblioteket. Systemerne, som vi arbejder med på universitetet, spiller godt sammen på dette område, så underviseren nemt kan linke til digitale ressourcer fra deres undervisningsplatform.

Udfordring: Udelukket fra digitale ressourcer

Folkebibliotekerne kan kun skaffe fysiske bøger fra universitetsbiblioteket og har endnu ikke del i den stigende digitalisering. Vil man ude i landet holde sig orienteret i den nyeste videnskabelige litteratur, er det vanskeligt, hvis det man ønsker kun findes i digital form. Problemet med e-bøger på et universitetsbibliotek er nemlig, at de ikke kan tilgås af andre end de ansatte og studerende, som er tilknyttet universitetet. Så når først man er kandidat og ude, kan man ikke længere “bare bestille en bog”.

Der er mening med galskaben. Når litteraturen gøres tilgængelig digitalt, skal der naturligvis tages hensyn til rettigheder og til den forhandling, der ligger mellem forlag og biblioteket. Forhandlingen tager udgangspunkt i, hvor mange

studerende og ansatte der er tilknyttet institutionerne, og det er derfor kun dem, der får adgang til bøgerne. Forskningslitteraturen er ikke i udgangspunkt indkøbt til en folkelig målgruppe, men derimod anskaffet for universiteternes penge til brug for studerende og ansatte.

Det burde give mening, selvom det kan være frustrerende, når man pludselig selv står udenfor. I den situation har man kun én mulighed for “fri og lige adgang”, nemlig at troppe op på et af universitetsbibliotekets lokaliteter og læse e-bogen på stedet via bibliotekets netværk. Vil man undgå at køre forgæves til København, Århus eller en anden universitetsby må man først sikre sig, at det pågældende universitet har adgang til e-bogen, opslagsværket, databasen, eller hvad man nu ønsker sig adgang til.

Hvis det er artikler, du vil have fingre i, er processen heldigvis ikke så besværlig. Afhængigt af rettigheder og udbyder er det muligt for alle og enhver i Danmark enten at få en scannet kopi af artiklen tilsendt på mail eller at få en udprintet kopi sendt til sit lokale folkebibliotek til afhentning. Disse herligheder har du mulighed for at benytte dig af via bibliotek.dk.

På vej mod fri adgang

De største udfordringer er altså knyttet til det gode gamle format “bogen”, når den kun er tilgængelig digitalt og ligger bag en betalingsvæg. Et lille lys i mørket, der varsler en løsning på denne problemstilling, er udviklingen i måden, som man udgiver videnskabelig litteratur på. Vi bevæger os nemlig igen mod fri og lige adgang, idet flere og flere bøger bliver udgivet som Open Access. Faktisk har Uddannelses- og forskningsministeriet

en målsætning om, at alle forskningsartikler fra danske forskningsinstitutioner ved hjælp af offentlige midler skal være Open Access i 2025.

Hvad betyder Open Access egentlig? Kort fortalt vil det sige, at læseren har fri og gratis adgang til materialet, og at alle omkostninger er afholdt af andre end læseren selv. Det kan være institutionen, biblioteket, fondsgiver eller en anden instans, der betaler udgifterne i forbindelse med udgivelse. Udviklingen hen imod Open Access-tilgængelighed går dog hurtigst, når det drejer sig om forskningsartikler. For selvom vi ser flere og flere hele bøger blive tilgængelige Open Access, sker ændringer i den etablerede udgivelsestradition kun langsomt, og det digitale nybrud er derfor længere tid undervejs inden for dette felt.

Med tiden vil præster rundt i hele landet altså få flere og flere muligheder for at tilgå den videnskabelige litteratur uden at skulle bevæge sig fysisk til et universitetsbibliotek og kan i stedet – og på stedet! – søge det frem på computeren med det samme.

Tre tips til søgning

Det kan være svært at finde rundt i, hvad der er tilgængeligt som Open Access. På universitetsbibliotekernes søgeflade (soeg.kb.dk) er det muligt at filtrere sit søgeresultat, så resultaterne kun viser Open Access-materiale. Men der er også andre måder at finde materiale på, så her får du tre tips, der kan inspirere til videre søgning:

Tip 1: På profilsiderne for forskere på danske universiteter kan man ofte finde de udgivelser, som de har lov til frit at gøre tilgængelige, eller link til, hvor du

kan læse dem. Er du nysgerrig efter, hvad din gamle yndlingsunderviser går rundt og beskæftiger sig med, eller vil du holde dig orienteret om, hvad nye forskere beskæftiger sig med, kan du altid tjekke forskernes profiler via universiteternes hjemmesider under 'ansatte'.

Tip 2: Der findes også portaler, der giver en samlet indgang til anerkendte forskningstidsskrifter, som udelukkende er Open Acces. Tjek fx DOAJ (Directory of Open Access Journals). Selv dette tidsskrift, som du sidder med i hånden, ligger tilgængeligt Open Access, nemlig på portalen www.tidsskrift.dk. Måske ligger der andre gode sager på denne hjemmeside? For mere avancerede IT-brugere findes der også forskellige browser-plugins – fx ved navn Unpaywall – hvor man kan tjekke, om der findes offentligt tilgængelige versioner af artiklen.

Tip 3: Et andet hurtigt fif er at bruge Google Scholar i stedet for den almindelige Google, når du søger fagligt. Det vil give dig mere relevante søgeresultater. Prøv fx at søge på "sjælesorg skam" på scholar.google.com – og der er straks en række relevante artikler om sjælesorgen med demensramte, Bibelens brug i sjælesorgen og skammens sjælesorg.

Surf løs

Kan du i det hele taget huske, dengang internettet var nyt, og du surfede rundt for at se, hvad der var "derude"? Du kan måske med samme nysgerrighed gå på opdagelse i, hvad der ligger tilgængeligt at videnskabeligt teologisk litteratur. Tænk ud af boksen og ind i den digitale verden for at få den bedst mulige adgang til dét, som du interesserer dig for eller savner faglig fordybelse i.